
**La cova de la Pólvora
(Albanyà, Alt Empordà).
Ocupació prehistòrica d'una cavitat
en el Bassegoda**

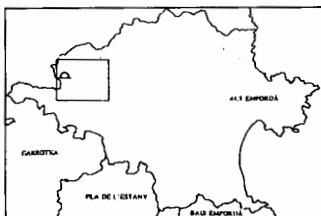
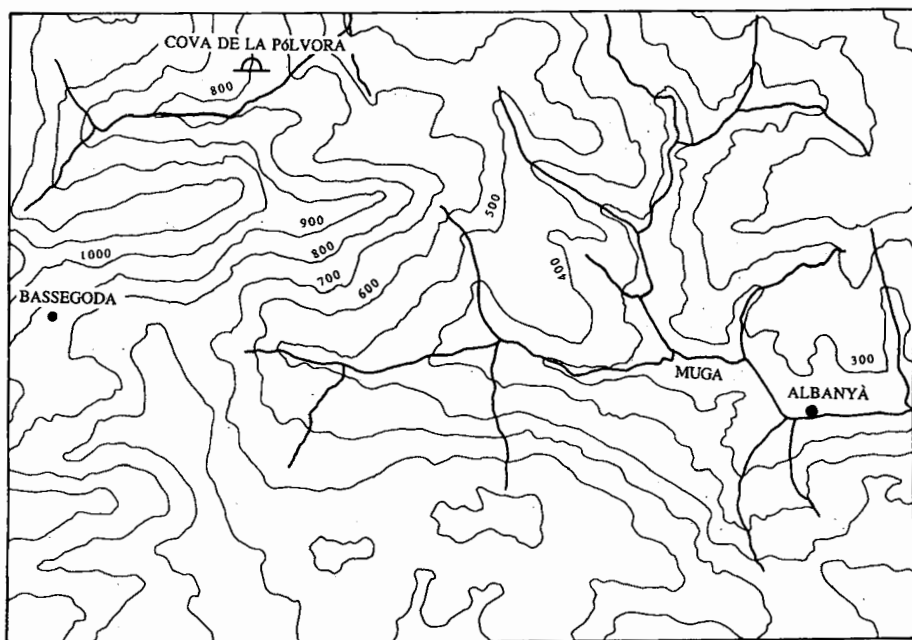

Per ÀNGEL BOSCH, MONTSE BUCH,
RAMON BUXÓ,
JORDI CASADEVALL,
JOAQUIM MATEU,
TONI PALOMO,
ESTHER TABERNERO

La cova de la Pólvora és una gran cavitat situada al vessant est del massís de l'Alta Garrotxa, a 760 metres s.n.m., oberta en un gran cingle calcari que es troba en el marge esquerre del torrent de la Coma del Ferrer, afluent de la Muga. (fig.1).

La cova presenta una gran obertura fàcil de percebre des de l'altra banda de la vall. La seva planta està formada per dues sales allargassades situades a

Figura 1. Situació geogràfica de la cova de la Pólvora.

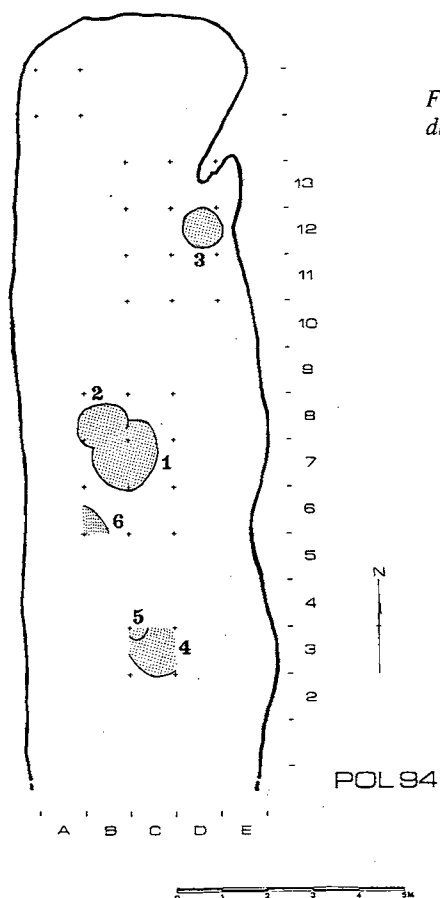

Figura 2. Situació de les fosses dins l'àrea excavada.

diferents nivells i que es comuniquen per un resalt d'uns 4 metres d'alçada. La primera sala, és més aviat un corredor estret de 20 metres de llargada, amb un lleuger pendent cap a l'exterior, amb poc sediment. La sala interior, que és la que ha proporcionat les evidències arqueològiques, es troba situada a un nivell superior, fa 17 metres de llargada per uns 5 metres d'amplada mitjana, i una alçada de 10 a 15 metres.

El seu interès arqueològic va ser reconegut el 1988 a partir d'una primera prospecció. A l'estiu de 1994 es va haver d'efectuar una nova intervenció arqueològica, amb caràcter d'urgència, davant les contínues actuacions dels clandestins que feien pensar que el jaciment podia ser malmès completament. Aquesta intervenció, realitzada sobre un total de 15 metres quadrats, que corresponen a 4 cales diferents –situades en la zona proximal, medial i distal de la sala–, es va plantejar amb l'objectiu de caracteritzar a nivell cronocultural la cavitat (fig.2), en la qual es poden determinar tres moments d'ocupació.

L'excavació ha permès extreure una estratigrafia que és general a tota la segona sala i que està completament dominada pels processos genètics de karst subterrani. Aquests són: el clima, la morfotectònica i la litoestructura. En el cas concret de la Pólvora la creació de sediments s'ha produït per dues vies: els aports biològics d'excrements de poblacions de ratpenats i els aports químics, bé per saturació i precipitació de sals arrossegades en dissolució per les aigües subterrànies, bé per la descalcificació de les parets calcàries de la cova creant argiles descarbonatades.

ESTRATIGRAFIA:

NIVELL I: llims grisos de poc gruix, totalment desestructurades i que varien de potència.

NIVELL II: nivell de salinització que varia de potència entre 1 i 10 cm. En alguns llocs està lleugerament concrecionat. Textura llimosa. Poca presència de material arqueològic que correspon a l'ocupació de finals de l'edat del bronze.

NIVELL III: sediment fosc, orgànic, força estructurat. Textura franca. Presència abundant de material arqueològic que correspon a l'ocupació de finals de l'edat del bronze.

NIVELL IV: Sediment de color marró clar i poc estructurat. Textura franca. Material arqueològic que correspon a l'ocupació de començaments de l'edat del bronze.

NIVELL V: argiles de color marró clar molt compactades. Textura franca. Correspon al reompliment de les fosses i conté material arqueològic que correspon a l'ocupació neolítica.

NIVELL VI: argiles descarbonatades totalment estèrils.

L'excavació arqueològica va permetre documentar tres moments ben diferenciats de la cova durant la prehistòria:

FINAL DE L'EDAT DEL BRONZE

L'ocupació més recent (nivell II i III) correspon a finals de l'edat de bronze, amb una cronologia aproximada de 800 a 1.000 anys a.C. Aquest nivell apareix protegit per una petita crosta de carbonats, i s'hi ha pogut recuperar restes ceràmiques a mà, en les quals apareixen decoracions d'acanalats i incisions, i carbons vegetals. La manca de restes alimentàries i de qualsevol estructura no possibilita que en la fase actual de la investigació es pugui determinar la funció que la cavitat tingué per a aquells pobladors.

Les restes d'aquest període són ben conegudes en nombrosos jaciments de l'Alt Empordà, ja sigui en poblats com la Verna (Espolla) (Pons, 1984), en necròpolis de camps d'urnes com Can Bech de Baix (Agullana) o els Vilars

(Espolla) (Pons, 1984), com a l'interior de diferents tipus de cavitats naturals, com la Caula (Carbonell, 1982) (Boadella-les Escaules), fins i tot reutilitzant fins i tot antics megàlits. És un període d'ocupació intensiva del territori, tant de les planes costaneres com de les zones interiors, i es poden detectar les seves activitats fins i tot en les zones altes de la muntanya.

INICIS DE L'EDAT DEL BRONZE

El nivell IV correspon a una ocupació que tingué lloc gairebé un mil·lenni abans, entorn a 2070 a.C., segons la datació obtinguda per C14 realitzada sobre carbó vegetal. El material recuperat en aquest nivell és únicament ceràmic, amb decoracions més riques que en el nivell anterior entre les quals destaquen les aplicacions de cordons impresos, juntament amb altres incisions i impressions. De la mateixa manera que en el nivell anterior, no s'ha pogut determinar cap funcionalitat per la manca d'estructures.

És aquest un període encara mal conegut a les nostres terres, tot i que apareixen restes disperses en multitud de jaciments, generalment en petites cavitats com el Roc del Napolità (la Jonquera) i Xuliman (Cantallops) (Tolledo, 1990), o en coves a la zona de l'Alta Garrotxa, com la cova 120 (Sales de Llierca) (Agustí et al. 1987), probablement totes d'utilització sepulcral.

EL NEOLÍTIC

Finalment, en el darrer nivell arqueològic, de cronologia neolítica, es van localitzar 6 fosses diferents, de les quals 3 van poder ser excavades completament. Les datacions realitzades sobre carbons vegetals recuperats de l'interior d'aquestes fosses les situen cronològicament entre 3200 i 3320 a.C., en el final de la fase Montboló.

Les fosses van ser excavades en un sediment estèril, travessant dos estrats, un d'argiles compactes i un altre de descarbonatades. Totes presenten una boca de tendència circular, amb un diàmetre que pot oscil·lar entre 160 cm (fossa 1) i poc més d'un metre (fosses 2 i 3). Les parets són pràcticament rectes, amb una fondària mitjana de 50 cm, i el fons és completament pla (fig.3).

Els resultats de l'excavació ens fan pensar que la major part de la superfície de la sala interior hauria estat emprada per la construcció de fosses, que presenten una forta densitat que faria que algunes d'elles s'haguessin superposat parcialment sobre d'altres anteriors. Un exemple d'aquest fenomen es pot observar a la sala 1 (fosses 1 i 2) i en la sala 3 (fosses 4 i 5). Si consideréssim constant aquesta densitat en tota la sala, es podria pensar en un nombre total proper a les 30 fosses, tot i que no podríem precisar quantes van ser utilitzades en el mateix moment.

El reompliment de les fosses està format per llims de color marró fosc de textura molt flonja. Les restes arqueològiques apareixen en el fons, i consis-

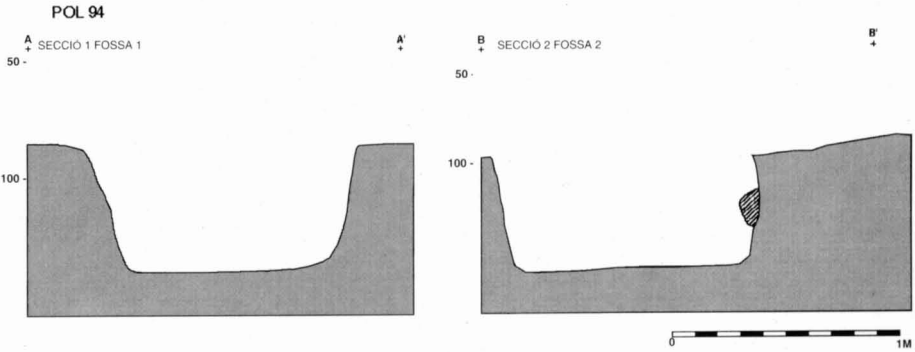

Figura 3. Seccions de les fosses núm. 1 i núm. 2.

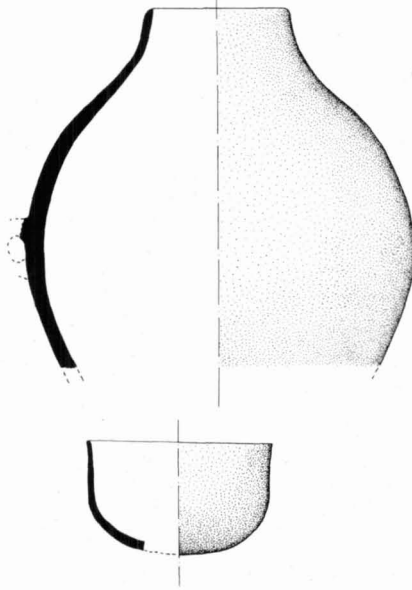
teixen bàsicament en restes ceràmiques, gran quantitat de carbons, algunes pedres i molt ràrament restes de fauna. Entre les fosses excavades de forma sencera, destaca la fossa 1, al fons de la qual apareix un gran vas ceràmic esclafat entre fragments de pedra, junt a un vas de mitjanes dimensions (fig. 4). A la prospecció de 1988 es van documentar les restes de les extremitats inferiors d'un individu humà adult, probablement inhumat dintre d'una fossa situada en el fons de la sala interior. Malahuradament, no ha estat possible reprendre aquesta excavació, ja que com s'ha demostrat l'excavació, aquesta zona ha estat completament malmesa per actuacions furtives.

Les ceràmiques corresponen a vasos de mitjanes i grans dimensions, que no presenten cap mena de decoració, amb una superfície acuradament polimentada, i com a elements de premsió només apareix alguna nansa de cinta. Les formes són molt simples, de tendència subsfèrica, amb coll o sense.

Cap de les pastes ceràmiques presenta elements basàltics en la seva composició. Aquest fet podria desvincular aquesta cavitat de la vall del Llierca, on aquest element és molt freqüent (Aliaga, et al. 1992).

El contingut de les ceràmiques resulta de moment difícil de conèixer, ja que no s'ha recuperat cap resta de cereal o altra planta. Això no implica, però, que no haguessin estat utilitzades amb aquesta finalitat, ja que la conservació dins de recipients permet recuperar tot el seu contingut sense que aquest es vegi alterat per possibles neteges amb foc, com podrien demostrar els nombrosos fragments de carbó trobats en el seu fons, que es realitzarien prèviament al dipòsit d'una nova càrrega, amb la finalitat de netejar de fongs o altres microorganismes que podrien contaminar el gra que es vol emmagatzemar. Per altra part, en el petit nombre de fosses excavades no s'ha pogut documentar, com en el cas de la cova 120 (Agustí et al. 1987), la utilització alternativa d'emmagatzematge directament a l'interior de la fossa, o mitjançant un recipient ceràmic.

Actualment no coneixem per al període Montboló altres manifestacions d'emmagatzematge semblants, però, tot i que a una escala més reduïda, hi podríem relacionar algunes troballes aïllades de la vessant nord dels Pirineus

Figura 4. Vasos ceràmics de la fossa núm. 1.

orientals. Es tracta de vasos sencers, trobats sense context arqueològic a l'interior de diferents cavitats com la Grotte de San Brescq (Saint Paul de Fenouillet), Grotte de Mitjaville (Ria) o Grotte de Font-Calde (Reynès) (Claustre, 1984). Tots ells són grans vasos globulars, amb coll cilíndric, molt semblants al que apareix a la fossa 1 de la Pólvora. En el cas del vas de la Grotte de San Brescq, el vas presenta un fons pla, tal com apareix també en un vas de la cova 120.

En relació amb les cavitats d'emmagatzematge de la vall del Llierca (coves s'Espasa i 120), de cronologia més antiga, la cova de la Pólvora presenta algunes característiques similars, com és un difícil accés i una obertura en una cinglera, orientada cap al sud-est, sobre un petit curs d'aigua. En canvi, la cova de la Pólvora se situa a una alçada superior, molt més a l'interior del massís muntanyós, i per tant molt més allunyada dels possibles camps de conreu.

Possiblement, ja durant el període Montboló, la complementarietat de recursos pròpia del Neolític antic s'hauria transformat de forma considerable. Al nord-est de Catalunya, durant aquest període es documenta l'existència d'hàbitats a l'aire lliure, situats en zones properes a terres fèrtils, però es continua mantenint la utilització de les coves, ja sigui com a hàbitats (cova d'En Pau), com a sepulcres (cova del Pasteral), o com a llocs de refugi i estabulament (cova del Bisbe). Probablement ens trobaríem en una fase d'intensificació i especialització de la producció agrícola, però la muntanya continuaria essent objecte de diferents activitats. En el cas del massís de l'Alta Garrotxa, les manifestacions d'aquest període, tot i que són menors, poden ser significatives:

A prop de la cova de la Pólvora s'ha pogut documentar una cista sepulcral, amb una cronologia relativa similar (cista del Coll de la Creu del Principi-Albanyà) (Bosch & Tarrús, 1989) que ens indicaria una presència perllongada de grups humans en aquesta zona, durant períodes estacionals. És possible, que juntament amb l'especialització agrícola, al IV mil·lenni comencés un inici d'especialització ramadera, que utilitzaria les zones altes de la muntanya durant els períodes estivals. D'aquesta manera s'explicaria que utilitzessin una cavitat per a emmagatzemar aliments i que fins i tot enterressin a la mateixa muntanya. En relació a la ramaderia, no podem oblidar la situació geogràfica de l'Alta Garrotxa, com a lloc tradicional de pas entre les pastures d'estiu del Pirineu oriental i les d'hivern de la costa empordanesa.

BIBLIOGRAFIA

AGUSTÍ, B.; ALCALDE, G.; BURJACHS, F.; BUXÓ, R.; JUAN-MUNS, N.; OLLER, J.; ROS, M.T.; RUEDA, J.M.; TOLEDO, A. *Dinàmica de la utilització de la cova 120 per l'home en els darrers 6.000 anys*, Centre d'Investigacions Arqueològiques de Girona, Sèrie Monogràfica núm. 1987.

ALCALDE, G.; BOSCH, A.; BUXÓ, R. "L'assentament neolític a l'aire lliure de la Plansallosa (La Garrotxa)", *Cypsela IX*, Girona, 1991, p. 49-63.

ALCALDE, G.; BUXÓ, L. (1989). "Explotación y almacenamiento de trigo escanda en la Prehistoria", *Boletín Agropecuario*, 49, Barcelona, 1989, p. 12-14.

ALCALDE, G.; BUXÓ, R. "Experimentació d'emmagatzematge i explotació de *Triticum dicocum* Sch. a la vall del Llierca (la Garrotxa)", *Cypsela IX*, 1991, p. 87-94.

ALIAGA, S.; GARCIA VALLÉS, M.; PRADELL, T.; VENDRELL-SAZ, M. *Anàlisis mineralògiques de ceràmiques del Neolític antic del N.E. de Catalunya. Estat de la investigació sobre el Neolític a Catalunya. Puigcerdà i Andorra, 1991, 1992*, p. 144-146.

BOSCH, A. "El Neolítico antiguo en el Nordeste de Cataluña. Contribución a la problemática de la evolución de las primeras comunidades neolíticas en el Mediterráneo occidental", *Trabajos de Prehistoria*, 51-1, Madrid, 1994, p. 41-63.

BOSCH, A.; BUCH, M.; BUXÓ, R.; CASADEVALL, J.; MATEU, J.; PALOMO, T.; TABERNERO, E. *Ocupació humana i explotació del territori dels primers agricultors-ramaders de l'Alta Garrotxa, Annals 1992-1993*, Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca, Olot, 1993, p. 45-76.

BOSCH, A.; TARRÚS, J. "La cista amb túmul de la Creu del Principi (Alta Garrotxa)". *Vitrina*, 4, Olot, 1989, p. 13-19.

CLAUSTRE, F. "Nouveaux éléments pour le Néolithique ancien du Roussillon". *L'Anthropologie*, 88, 1984, p. 449-455.

PONS, E. *L'Empordà de l'edat del bronze a l'edat del ferro. 1100-600 aC*, Sèrie monogràfica núm. 4, 1984.

TESTART, A. "Les Chasseurs-Cueilleurs ou l'origine des inégalités", *Mémoires de la Société d'Ethnographie*, París, 1982.

TOLEDO, A. *La utilització de les coves des del Calcolític fins al bronze final al NE de Catalunya (2200-650 aC)*, Tesi doctoral, 1990. Universitat Autònoma de Barcelona (inèdita).